

MOLNÁR GÁBOR

Észak-Uganda háborúi a dekolonizáció után

Az elfeledett háború

A Föld egyes régióinak konfliktusai és politikai-gazdasági turbulenciái iránt kiemelt megkülönböztetéssel fordulnak az olvasók, de még inkább a televíziózók (pl. Irak, Izrael, Afganisztán stb.). Ugyanakkor más régiók eseményei és konfliktusai – noha jelentőségükben legalább olyan fontosak, mint az előzőek, hiszen ott is emberek millióinak sorsáról van szó – alig ismertek. Azt a globális nemzetközi rendet, ami generálja az események értelmezésének egyenlőtlen súlyozását, jól ismerjük: egy többpólusú világ, a krízis kezdeti fázisát élő szuperhatalommal (Egyesült Államok), a korábbi Nyugat–Kelet megosztottság helyett egy Észak–Dél (centrum–periféria) logika mentén szétterjedezett nemzetközi kapcsolatrendszer.

Jelen tanulmányunkkal, egy az olvasók által kevésbé ismert polgárháború sújtotta volt gyarmati országban, Ugandában zajló konfliktusok kialakulásába és folyamatába nyújtunk bevezetést, hogy ezáltal is tegyünk valamit annak érdekében, hogy egy minden szempontból a Nyugati Civilizáció perifériáján vagy azon „túl” zajló, embertelen polgárháborút, megfelelő figyelemben részesítsünk, a lehetőségek adta kereteken belül.

Földrajzi környezet

A közép-kelet-afrikai ország, Uganda fővárosa Kampala. Az ország – ahol a háborús események jelenleg is zajlanak – Kongóval, Kenyával, Ruandával, Szudánnal és

Tanzániával határos. Területe 236 040 km², amiből 36 ezer km²-nyi területet tesz ki a Viktória-tó és az ország folyóinak felszíne. A tropikus klímájú ország földterületei kiválóan alkalmasak a mezőgazdasági termesztésre. Domborzata 1000-5110 méteres hegyekkel, dombokkal és völgyekkel jellemezhető, ami kiváló lehetőséget ad a gerilla háborúknak is. Az ország gazdaságának túlnyomó részét a mezőgazdasági termelés teszi ki, különös tekintettel az export tevékenységre: kávé, tea, gyapot, dohány, kukorica, burgonya, szarvasmarha és kecske jelentik a legfontosabb mezőgazdasági exportárúkat. Az ipari termelés alapját a cukor, textil, cement és elektromos energia ágazatok adják. Az országnak nincs tengerpartja, ezért a Viktória tó, mint vízi út, stratégiai szempontból felértékelődik, mint a tengerre való kijutás lehetősége.

A társadalmi-szociális viszonyok tekintetében megemlítendő, hogy a 27,6 millió lakos várható életkora 43 év. Közel egy millióan HIV pozitívak. A legfontosabb etnikai csoportok aránya a következő: Bagandi 17%, Karamojong 12%, Basongo 8%, Iteso 8%, Langi 6%, Ruanda 6%, Bagisu 5%, Acholi 4%, Lughara 4%, Bunvoro 3%, Batoro 3%, nem afrikaiak 1% és egyéb 23%, ami látni engedi a nagy etnikai sokszínűséget a Magyarországnál alig két és félszer nagyobb országban. Vallási hovatartozás tekintetében a társadalmon belül katolikusokat (33%), protestánsokat (33%), muzulmánokat (16%) és törzsi vallásokat (18%) különböztethetünk meg. A hivatalos nyelv az angol, de a hétköznapi életben számos bennszülött

FORRÁS: BBC NEWS, 2004. FEBRUÁR 24.

nyelvet is használnak. Az egy főre jutó GDP a Világ Bank 2006-os adatai szerint 280 USA-dollár.

A kolonizáció és dekolonizáció destruktív hatása mint a konfliktus távolabbi forrása

Az angol gyarmatosítók érkezése előtt, a mai Uganda területén több királyság is létezett, mint a Bunyuro, Busoga és az Ankola, de csak egy rendelkezett kialakult társadalmi intézményrendszerrel, mint a Kabaka, Lukiko¹ és a hadsereg intézményei. Ez a Bugandai Királyság volt, ami a XIX. század közepén egy olyan erős hadsereggel bírt, ami biztosítani tudta a függetlenségét a környező országok (Egyiptom, Zanzibar) hatalmi törekvéseivel szemben. A királyság egy alapvetően harmonikus társadalom volt, ahol a nemesség jelentősége inkább politikai és tiszteletbeli volt, mint gazdasági. Az agrár mezőgazdaságon alapuló kiegyensúlyozott termelés még a rabszolga kereskedelem okozta destruktív hatásokat is kompenzálni tudta.

1875-ben,² a brit kalandor és újságíró H. M. Stanley tolmácsolta Európába a Kabaka, I. Mutesa kérését, miszerint, keresztény misszionáriusokra van szükség a királyságban,

az egyiptomi és szudáni muzulmán hittérítők ellensúlyozására. Kérése gyorsan meghallgatásra talált, aminek következtében már 1877-ben protestáns angol, majd 1879-ben katolikus francia misszionáriusok érkeztek az országba, akik megtérítették a főnemesek egy részét. Ennek következtében, a királyi udvar, vallási alapon ugyan, de politikai érdekektől vezérelve három részre szakadt. A különböző érdekek középpontjában az európaiak jelenlétének konszolidációja, illetve a nemzeti érdekek védelme volt. 1888-ban, a keresztény misszionáriusok elérték a muzulmán Kabaka Mwanga megfosztását méltóságától. Ezután jelent meg a Kelet-Afrikai Brit Királyi Társaság, egy kereskedelmi társaság, ami az akkori angol kormánynak gazdaságpolitikai eszköze volt céljai eléréséhez. A társaság gyors ugandai megjelenése összefüggésbe hozható a terület gazdagságával, vagyis a kereskedelmi szempontból kiaknázásra váró lehetőségekkel. Miután 1886-ban német és angol szempontokat figyelembe véve, a nagyhatalmak meghatározták a területhez kapcsolódó érdekhatárokat, 1893-ban megszületett a brit protektorátus. A britek, saját nyugati parlamentjük mintájára próbálták átalakítani a Lukiko – az arisztokrácia reprezentatív tanácsa – intézményét, ezért azokat a királyságokat (törzseket) is bekényszerítették a Lukiko intézményébe, amelyek tradicionálisan nem vettek részt abban. Ennek az erőszakos intézkedésnek és a földek privatizációjának (ami hagyományosan közös tulajdon volt) célja egy hatalmi közvetítő szereppel bíró gyarmati uralkodó osztály létrehozása volt. A kényszeren alapuló hatalmi és termelési szerkezetváltásnak (közben megjelent az exportra termelés) az lett a következménye, hogy egyrészt, létrejött egy hatalmas, földbirtokokkal rendelkező nemesség, ami a gyarmatosítók érdekeit szolgálta ki, másrészt, a parasztság a korábnál is lehetetlenebb helyzetbe került, a rendszer kínálta kondíciók miatt. Ilyen körülmények

között, a változás lehetősége távolinak tűnt, egészen az 1960-as évekig, amikor a dekolonizációs mozgalom Uganda számára is megcsillantotta a szabadság és a társadalmi változások lehetőségét. Az akkori Kabaka, II. Mutesa lett a független köztársaság első elnöke, Dr. Milton Obote pedig az állam első miniszterelnöke.

OBOTE ÉS II. MUTESA AZ 1960-AS ÉVEKBEN
FORRÁS: WWW.ENTERUGANDA.COM

Fokozatosan egy új, a modernizáció útjára lépő ország képe kezdett kibontakozni. A politikai változások fejlődésének bemutatása előtt azonban érdemes jobban megvizsgálni az északi és déli országrész közötti különbségeket, amelyeknek az eredete szintén a gyarmati időkre vezethető vissza, elsősorban gazdasági szempontból. Délen az angol gyarmatosítók meghonosították az ipari termelés alapjait, ugyanez északon nem történt meg. Ebből következett, hogy az északi országrész lakosai, mint olcsó munkaerő, piaci tényező voltak számon tartva, bizonyos szempontból kiszolgáltatva a délieknek. A déli országrész-

ben kávé, kakaó, gyapot és más exportra termelő ültetvények létesültek, ugyanakkor az északi rész befektetések és gazdasági termelés nélkül maradt. Egy másik fontos különbség, nem függetlenül az előzőektől, a két országrész között a katonai sorozásokból adódó eltérések. Észak lakosai, a hadsereg olcsó „emberi utánpótlását” jelentik még ma is. Mivel észak gazdasági szempontból periférikus volt, lakosságának a katonai szolgálat volt az egyetlen lehetősége a túlélésre, hiszen csak ez jelentette és jelenti ma is a hivatalos és állandó munkalehetőséget. Szomorú módon a fenti gyakorlat egy katonai autokrácia és kultúra kialakulását segítette, ami a gyarmati igától való megszabadulás után is (1962) tovább érezte hatását. Sok esetben, az északi országrész lakosai arra születtek, hogy katonák legyenek, mivel más munkalehetőségük nem volt.

Obote és Idi Amín Dada uralma

Az országon belül, észak és dél vonatkozásában kialakult kettősség és az általa elburjánzó társadalmi megosztottság tovább folytatódott a dekolonizáció után is. Amint azt már említettem, az első független kormány két politikai párt szövetségéből állt: a tradicionális politikai elitből, Kabaka II. Mutesa vezetésével és Dr. Milton Obote vezette politikai pártból (Uganda Peoples Congress, továbbiakban UPC), ami az ország valós politikai hatalmát jelentette. Az ugandai király és családja, a kolonizáció óta (1893) veszítette el tekintélyét és politikai pozícióját a saját társadalmában, az angolok által „behozott” modernizációs eszmék és politikai gyakorlat hatására. Ennek a fontosságát akkor érthetjük meg, ha ismerjük a király (Kabaka) nélkülözhetetlen szerepét évszázadokon keresztül az ugandai társadalom törzsei között felmerülő konfliktusok megoldásában, mint a tradicionális konfliktusmegoldó mechanizmus feje.

Az angolok érkezésével ez a tradicionális vezetési mechanizmus háttérbe szorult és a központosított, modern állam mintája kezdett mérvadó lenni az afrikai országban.

Az eltérő politikai érdekekből adódóan a Kabaka–Obote koalíció nem tartott sokáig. A Kabaka, a hagyománynak megfelelően, igényt tartott a politikai előjogokból származó teljes hatalomra. Obote, erre az igényre válaszul, elküldte a hadsereget, hogy általa rendezze a nézeteltérést. Az egyre inkább elmélyülő konfliktus hatására 1966-ban a Kabaka menekülni kényszerült. Ezután, Obotének sikerült elérnie egy alkotmánymódosítást, ami által nagyobb hatalomra tett szert, illetve eltörölte az angolok által létrehozott szövetségi rendszert, ami a bugandai királyságon kívüli királyságokat is bekényszeríthette a Lukiko (arisztokrácia reprezentatív tanácsa) intézményébe. Ezen kívül, elfogadott egy, a legszegényebbeket támogató politikát és szembefordult az indiaiakkal, 40 ezres kisebbséggel, akik kezükben tartották szinte az egész ország kereskedelmének irányítását és annak hasznát. Külpolitikájában, Obote segítette a regionális gazdasági integrációt, Kenyával és Tanzániával, ami később a Kelet-Afrikai Közösség létrejöttét eredményezte. Hatalma 1971 januárjáig tartott, amikor egy véres puccsal Idi Amín Dada, ex-ökölvívó bajnok és ejtőernyős őrmester, megdöntötte uralmát. Az új elnök, egyrészt folytatta elődje politikáját, és 1972-ben kiutasította az országból az indiaiakat. Másrészt, Idi Amín a vállalkozói elit segítségével jutott hatalomra, ami magában hord egy alapvető ellentmondást. Másik példa erre, az Egyesült Államokkal és Angliával kialakított szoros kereskedelmi kapcsolata, miközben a szocialista blokkal is szimpatizált. Ugyanakkor, segítette az afrikai felszabadítási mozgalmakat, de megakadályozta Angola belépését az Afrikai Egység Szervezetébe (OAU) és folyamatosan ellenséges kapcsolatban volt Nyerere tan-

zániai kormányával. Noha, Izraelben kapta ejtőernyős kiképzését, az ugandai zsidók földjeit kisajátította és az arab országokhoz közeledett. Végül, de nem utolsó sorban, Amín, országa „örökös elnöke” nyilvánította magát, ami nem felel meg a nyugati típusú demokrácia gyakorlatának. 1978-ban Észak-Tanzánia nagy részét elfoglalta, amivel egy incidenst robbantott ki a két ország között. Ez a konfliktus okozta a veszét is, hiszen 1979 áprilisában, a tanzániai hadsereg és az ellenzék (Ugandai Nemzeti Felszabadítási Front, FNLU) szövetségesei menekülésre kényszerítették kampalait központjából. Ezekkel az évekkel, Obote bukását is beleértendő, egy több százezer áldozatot követelő erőszakhullám ért véget, hogy újabb szörnyűségeknek adjon helyet a közép-kelet afrikai országban (Allen, 2000).

Dr. Milton Obote „második uralma”, a gerillaharcok kezdete

Amint láthatjuk, az észak-ugandai konfliktusnak több évtizedre, sőt, évszázadra visszavezethető előzményei vannak. Míg a távolabbi okokat inkább a gyarmatosítók és bennszülöttek társadalmi és kulturális különbségeiből származó feszültségek jelentették, addig a közelebbi okok inkább egy-egy diktátor, vagy jelentősebb politikai vezető személyéhez kapcsolható ellentmondásokból származtak. Idi Amín Dada kudarca után, Yusuf Lule – politikai tapasztalatokkal nem rendelkező – egyetemi tanár vette át a hatalmat alig két hónapra, majd az Ugandai Nemzeti Felszabadítási Front vezetője (FNLU) Godfrey Binaisa próbálta meg rendezni a korábbi terror okozta társadalmi feszültségeket. Ugyanakkor, Obote, volt elnök, az UPC politikai párt élén kísérelt meg a hatalomra törni és még a választások előtt a hadsereg beavatkozásával lemondásra kényszerítette Binaisát, akinek helyébe egy

Katonai Bizottság lépett, ami garantálta a választások törvényes megtartását, amelyek 1980 decemberében az UPC (Obote pártja) elsöprő győzelmével zárultak. Azonban a győztes politikusra egy romokban heverő ország terhe szakadt, ahol a természeti kincsek (különösen a réz) kimerüléskor voltak, a korrupció, a nyomor és az erőszak burjánzott. A társadalmi feszültségek ellenére, és tanulva a korábbi tévedésekből, Obote visszahívta az elüldözött ázsiai kereskedőket, illetve a külföldi tőke részvételét szorgalmazta a gazdasági újrendezésben. Fellépett a korrupció ellen, újraindította az ország kávé exportját – ami jelentős bevételt jelentett az államnak. 1981-ben elérte, hogy az Ugandában (Idi Amín Dada leverése óta) állomásozó Tanzániai Hadsereg visszatérjen hazájába, majd a Nemzetközi Valutaalappal megállapodott az Amín uralma alatt felhalmozódott adósságok törlesztésének csökkentéséről. Az 1983-as választások során Obotét újból elnöknek választották, ami által nyilvánvalóvá vált, hogy politikai fölényéhez nem férhetett semmi kétség. Politikájával, a nemzetközi szinten, elérte a Kelet-Afrikai Unió újjáalakulását, ami egyébként 1977 óta nem működött, de ettől kezdve lassú, de folyamatos gazdasági fellendülés útjára lépett.

A pozitív gazdasági és politikai változások ellenére meg kell említeni, hogy 1981 és 1985 között, a kormányerők tizenhat katonai offenzívát indítottak a Nemzeti Ellenállási Mozgalom (NRM) katonai szárnya, a Nemzeti Ellenállási Hadsereg (NRA) lázadó erői ellen. Ez utóbbit még az ex-elnök, az 1985-ben elhunyt Yusuf Lule alapította és Yoweri Museveni, aki a mai napig nagy jelentőséggel bír az ugandai politikai életben, vezette. Szintén támadták a Moses Ali (Idi Amín munkatársa) vezette Ugandai Nemzeti Megmentési Frontot (UNRF) és a Demokratikus Szövetség Mozgalmát (EDEMU), amit George Nkawanga alezredes irányított. Ezeknek a polgárháborús cselekményeknek

a háttérben, a politikai érdekeken túl, minden esetben felfedezhető a korábban már említett törzsek közötti rivalizálás, hiszen az egyes vezetők – amint azt a továbbiakban látni fogjuk – más-más etnikai csoporthoz, törzshöz tartoztak.

Az állandósuló konfliktusok hatására közel százezer ember vált hajléktalanná és ezrek haltak éhen, különösen az északi területeken, ahol a kormány megtiltotta az élő állattal történő illegális kereskedelmet, aminek azért volt különösen negatív hatása, mivel a katonáskodás után, a második legfontosabb megélhetési lehetőséget az állattenyésztés jelentette. Mégis, a több szinten manifesztálódó belső problémák ellenére az exportra megnyitott ugandai gazdaság gyorsan növekedett (évi 5%-al), noha az infláció okozta áremelkedések és a társadalmi egyenlőtlenségek vajmi kevés pozitív változáson mentek keresztül.

Az 1985-ös államcsíny, majd Museveni gerilláinak győzelme

1985 decemberében újra választásokra került sor, ahol a belső társadalmi turbulenciák ellenére, természetesen mindenki az UPC győzelmét várta, de ezt megelőzően, júliusban, Bazilio Olara Okello generális államcsínnel elmozdította hatalmából Obotét, majd rokonát, Tito Okello tábornokot jelölték elnöknek a választásokon, aki a megnyert választások után hat hónapig volt még az ország első embere. Az Okellók, az ajuli törzshöz tartoztak és egy széles társadalmi bázisú kormányt ígértek, ami a már tradicionálissá váló, törzsek közötti rivalizálás megfékezését tűzte ki célul. Korábban, Obote részrehajlásának köszönhetően, aki a langi törzshöz tartozott, a konfliktusok erősödtek az egyes törzsek között. Ez a helyzet akkor válik érthetővé, ha figyelembe vesszük azt, hogy a mindenkori aktuális politikai ha-

talmon lévő vezető politikusok származása, egyrészt pozitív diszkriminációt jelentett saját törzsük tagjai felé, másrészt negatívát más törzsek iránt.

Az NRM/A (Nemzeti Ellenállási Mozgalom/Hadsereg) az államcsíny után intenzívebben támadta a kormányerőket, ami Kampala, a főváros, 1986-os elestével zárult. Az Okellók hatalma véres harcok árán megdőlt és még az év első hónapjában az NRM/A-t vezető Yoveri Museveni vette át az elnöki hatalmat. Március végére, Gulu városa – az Okellóhoz hű csapatok utolsó északi bástyája – is elesett. De folytatásképpen, egy évvel később a saját magát papnak felszentelő Alice Lakwena manipulálható fiatalokból és a gului eseményeket túlélő ellenállókból megalapította a Szent Lélek Mozgalom (Holy Spirit Movement). Ez a gerilla csoport nyíltan érvelt az etnikumok közötti ellentétekből származó és a politika világában megnyilvánuló feszültségekkel. Véleményük szerint, a probléma akkori gyökere abban állt, hogy az Acholi nép, Museveni hatalomra jutásától kezdve elvesztette politikai képviseletét a parlamentben, ami nem csak politikai – gazdasági hátrányokat jelentett, hanem a nép identitástudatát is rombolta. Azonban, ez az új ellenállási mozgalom nem tartott sokáig, 1988-ban, Lakwena csoportját Jinja városa mellett a kormánycsapatok leverték, Lakwena Kenyába menekült. Mégsem tartott sokáig az ellenálló megtorpanása, ugyanis kis idő elteltével, a Szent Lélek Mozgalom életben maradt tagjai, Joseph Kony vezetésével Guluban, és Severino Lokoya (Lakwena apja) vezetésével Kitgumban gyülekeztek harcra. Egy év múlva Severino-t elfogták és bebörtönözték, „lefejezván” ezzel a felkelők általa vezetett csoportját. A másik csoport, viszont támadásba lendült, elsősorban a civil lakosság ellen, közintézményeket (iskolákat, hivatalokat) gyűjtván fel, rabolván és fosztogatván. Ettől az időszaktól kezdődően volt megfigyelhető az, hogy a felkelők megcson-

kítják, vagy levágják a civilek egyes testrészeit, vallási hiedelmektől indítva.

Ezek után, Ugandában közel egymillió háborús áldozat, kétmillió menekült, hatszázezer sebesült és megint csak az újjáépítésre váró romok vártak Musevenire. Sajnos a szociális mutatók szintén a helyzet negatív értelmezését erősítették. Ekkor az ország lakosainak átlagos várható életkora 51 év volt, a szegénység, és a HIV-pozitívák száma már a végletekig fokozódott. Az államadósság pedig meghaladta az 1200 millió dollárt (1987). Museveni, az ország gazdaságának aktiválása céljából a környező afrikai országokkal kezdett kereskedni, ugyanakkor elkerülte a Nemzetközi Valutaalappal való kapcsolatot. Természetesen az USA ezt nem nézte jó szemmel és meghiúsított egy már érvényben lévő kereskedelmi egyezményt Tanzánia, Ruanda és Uganda között. De a Kubával és Líbiával egyre szorosabb ugandai kapcsolatokat sem preferálta.

Az újabb változás lehetőségét magában hordó választások 1992-re voltak várhatóak, amit Milton Obote követői bojkottáltak, de közben Museveni elnök, a hagyományos diktatórikus rendhez „hűen”, bebörtönöztette azokat az újságírókat, akik az emberi jogok, hadsereg által Észak-Ugandában elkövetett, megsértésről tudósítottak. Ezzel párhuzamosan egy olyan törvényt fogadtatott el, amely a kormánynak cenzúra jogot adott a helyi sajtó ellenőrzésére. Még a választások előtt, helyi emberjogi szervezetek azzal vádolták Musevenit, hogy megakadályozza egy többpártrendszeren alapuló demokrácia létrejöttét. Erre az államfőtől az a válasz érkezett, hogy a kormány egy olyan demokráciát szándékozik építeni, amely tradicionális törzsi alapokon nyugszik, s ez által a politikai pártok szükségtelenek. Ezen a ponton megint érezhető a nyugati és afrikai kultúra közötti kulturális alapokon nyugvó, a társadalomról alkotott eltérő felfogások közötti különbség.

Törzsek közötti ellentétek

Már a korábbi konfliktusok háttérében is felismerhetőek voltak az etnikai-törzsi ellentétek és gyűlölködések, illetve az eltérő hatalmi érdekek konfrontációja, amit a politikai berendezkedés angolok által behurcolt modern formája csak erősített. Ebben sajátos szerepet játszott, egy tradicionális népcsoport, az Acholi törzs társadalmi szétesése, különösen a szomszédos Karamojong törzs beavatkozásai miatt. Az Acholi, Uganda északi részén, Acholi tartományban (a már említett feszültségekkel jellemezhető és gazdaságilag elmaradott övezetben) élő népcsoport, amely az összlakosság 4%-át teszi ki. Saját nyelvük van és fő tevékenységük 1986-ig az állattenyésztés volt. Egy olyan kulturális gyökerekkel rendelkező népről van szó, amely úgy szokásaiban, mint társadalmi szervezetében, egyértelműen különbözik a többi környező törzstől. Már a gyarmatosítás ideje alatt megfigyelhető volt a törzs lassú, de folyamatos rombolása, ami földrajzi területeinek csökkenését, politikai és ideológiai szempontból történő háttérbe szorulását jelentette. Tradicionális társadalmi és hatalmi szervezetének a „RWOT”-nak a tagjai, ami rituális és adminisztrációs feladatokat látott el, az angol gyarmatosítók érkezése után teljesen kicserélődtek olyan képviselőkre, akik a gyarmatosító érdekeket szolgálták ki. Másrészt, a modernizációs folyamatok kibontakozásával, a tradicionális törzsi vezetők szerepe csökkent, vagy teljesen eltűnt ebben a mikrotársadalomban is (tehát a törzsön belül). Különösen a fiatalok körében volt ennek jelentősége, hiszen túl a társadalomban történt formális modernizációs változásokon, morális és etikai krízis is megfigyelhető volt: a korábbi törzsi alapokon nyugvó társadalmi tisztségek presztízse teljesen leértékelődött. A tradicionális vezetőket (afrikai kultúra) fokozatosan felváltották a politikai képviselők (nyugati kultúra), akik a

2002 UTÁNI LRA TEVÉKENYSÉGE ÁLTAL ÉRINTETT TERÜLETEK, ILLETVE A KÉT TÖRZS TERÜLETI ELHELYEZKEDÉSE. FORRÁS: WIKIPEDIA: LRA CÍMSZÓ

parlamentben próbálták képviselni népüket.³ Sajnos, a törzsön belül is érzékelhető társadalmi széthúzások (törzsi érdekek – nemzeti érdekek illetve hagyományos politikai vezetés – nyugati mintájú politikai képviselő közötti ellentétes érdekek) és változások szintén gyengítették a közösséget. Ezen túlmenően, az 1980-as években, a legelő területek használatáért voltak konkrét érdek-összeütközések a Karamojong és az Acholi törzs között. Tíz év leforgása alatt, 1987–1997-ig, 2%-al csökkent az Acholi törzs tagjainak száma északon, Kitgum és Gulu tartományokban, a Karamojong invázió miatt.

Museveni 1993 után

A Museveni hatalmán kívül eső politikai pártokat (tehát az ellenzéket, köztük az UPC-t és a demokrata pártot), az újonnan összehívott Alkotmányozó Nemzetgyűlés törvényei szerint, még hét évig megtúrta, fél

– illegális státuszban. Az NRA (Nemzeti Ellenállási Hadsereg), még Museveni hatalomra jutását követően felvette az Ugandai Népi Védelmi Erők (UPDF) nevet. Az SPLM és az UPDF – aminek a vezetése 1991-ben David Tinyefuza vezérőrnagy kezébe került – közös akciójával kimozdította az LRA-t dél-szudáni (Palotaka) bázisáról és egészen belső-szudáni területekig (illetve Kongóba) üldözte csapatait. Ebben az évben látogatott Ugandába, a 2005-ben elhunyt, II. János Pál pápa, aki a konfliktus békés megoldását szorgalmazta illetve, felhívta a lakosság figyelmét a szexuális kapcsolatoktól való tartózkodásra, hiszen ekkor már a lakosság a 20%-a HIV pozitív volt. Ezzel a látogatással egy időre lecsendesedtek a harcok. Az év második felében azonban Szudánból kiindulva, az Úr Ellenállási Hadserege, vagyis az LRA (Lords Resistance Army), Joseph Kony vezetésével⁴ újabb erőszakhullámot indított. Év végére, béketárgyalások kezdődtek az LRA és a kormány között, ami 1994 februárjáig tartott. Museveni egy hét napos ultimátumot adott a felkelőknek, hogy megadják magukat. Erre válaszul a gerillák újra támadásba lendültek, különösen a közutakon tartották rettegésben a civil lakosságot.

A környező országok vonatkozásában, Uganda kapcsolatai szintén elmérgesedtek. Elsősorban a szomszédos Szudánnal, mivel a „Szudáni Népek Felszabadító Mozgalma” (szintén gerillák) felkelői megsértették több ízben a határ menti településeket, bekapcsolódván az ugandai konfliktusba. Ezen kívül, Szudánban szintén tevékenykednek a hivatalos hatalom által el nem ismert szervezetek, mint a John Garang vezette Szudáni Népi Felszabadítási Mozgalom (angol rövidítéséből: SPLM). Ez a szervezet, kapcsolatban volt az LRA-val, illetve több alkalommal Uganda területére benyomulva hajtott végre katonai akciókat. Az 1994-es évben, az LRA taposóaknákat is használni kezdett a harcban, amit a Szudáni kormánytól kapott. Ennek

az volt az oka, hogy a szudáni kormány azzal vádolta az ugandai kormányt, hogy támogatja az SPLM-et. Ebből is nyilvánvaló, hogy a konfliktusok háttérében bonyolult érdekkapcsolatok által manipulált nemzetközi kapcsolatrendszer is hatással van az egyes eseményekre. A következő év (1995) véres eseményei (áprilisban az LRA több mint 200 embert ölt meg Atyak-ban hat óra leforgása alatt) után, Uganda és Szudán között megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok. Néhány hónappal később az LRA Kitgum-ot szállta meg, ahol megtörténtek az első gyermekrablások a gerillák seregének utánpótlása céljából. Miközben a támadók visszavonultak, kormányerők helikoptere vérfürdőt rendezett a menekülők között, ami újabb több tucatnyi áldozatot eredményezett. Museveni, hogy megnyerje magának a baganda törzs támogatását, visszaállította a monarchiát, de valós hatalmat nem adott a királynak. A trónfoglalás ceremóniáján, Kabaka Ronald Muenda Mutebi részére visszaszolgáltatták az összes Obote alatt elkobzott királyi tulajdont. Májusban a Párizsi Klub 830 millió dolláros hitelt ígért a kormánynak, mivel Museveni kormánya teljesítette a hitelezők kéréseit, ami abból állt, hogy a köztisztviselők számát jelentősen csökkentették, a hadsereg számát szintén csökkentették több mint 50%-al illetve a privatizáció elkezdődött. A gazdaság éves növekedése elérte a korábbi 5 %-ot. Az állami bevételek jelentős része továbbra is az exporttevékenységből származott (kávé, tea stb.). Ugyanakkor ez a növekedés nem jelentette az ugandai nép jobb életszínvonalát, mivel a bevételek több, mint 50%-át az adósságok visszafizetésére fordították.

Az elnök tovább folytatta a helyi vezetők hatalmának restaurációját, így északon, a nioros törzsben jóváhagyta a királyság intézményét. Azzal érvelt, hogyha, a különböző politikai pártokat legalizálnák, akkor a törzsek közötti ellentétek elmélyülnének,

hiszen egyes politikai vezetők és pártjuk a származásuk szerinti törzseket támogatják a központi politikai fórumokon, ami komoly etnikai feszültségeket táplált az utóbbi évtizedekben.

1996-ban Museveni 75%-os aránnyal újraválasztották, annak ellenére, hogy az Acholi nép több mint 90%-a szavazott Paul Ssemwogerere-re. Ugyanakkor, Yoveri Museveni kormányát a Karamojong törzs támogatta, ami ellenében kiváltságokat kaptak a kormánytól.⁵ Ezzel azonban tovább mélyült a társadalmi és fegyveres feszültség északon, hiszen a támogatott törzs folyamatosan sanyargatta az Acholi-kat. Erre újabb megtorlások következtek az LRA (Az Úr Ellenállási Hadserege) részéről, aminek tragikus áldozatai voltak azok, akiket a Gulu – Kampala országúton gyilkolt halomra az LRA 1996-ban. Miután több száz halott és elrabolt diák esett áldozatul a felkelők támadásainak, a kormány úgy döntött, hogy ún. „védett falvakba” menekíti az életben maradtakat. Ezzel egy új politikai hozzáállás is született, ami sejtette a háború folytatását. Ez a szándék egyértelművé vált, amikor a háborút vizsgáló parlamenti bizottság 1997-ben azt javasolta a kormánynak, hogy katonai megoldással keresse a konfliktus befejezését és ne béketárgyalásokkal. Ezzel egy időben, a kormánycsapatok újból szudáni területre kergették a felkelő csapatokat, egészen Jebeleinig.

A béke árnyékában, az 1999-es tűzszünet: érdekek és ellenérdekek

Az évekig tartó erőszakos cselekmények után, katolikus, protestáns és muszlin helyi vallási vezetők béketárgyalásokat kezdeményeztek az egymással összeütközésben álló felek között. Mégis, úgy tűnt, hogy ezek a tárgyalások eredmény nélküliek, hiszen az erőszak nem hagyott alább. Majd néhány hó-

nap múlva egy új remény született a konfliktus kezelésére: megalakult az Acholi Vallási Vezetők Béke Kezdeményezése (1998).

Az LRA, mint a béketárgyalások egyik főszereplője szerint a problémák gyökere abban rejlik, hogy az Acholi nép elvesztette önazonosságát, ami a kulturális, vallási, politikai és morális identitás meghasonlását vonta maga után. Ennek a folyamatnak képezi részét az, hogy 1986-ban, Museveni hatalomra jutása idején, ez a csoport elvesztette autentikus politikai érdekképviselőt a parlamentben is.

Tehát, a két egymás ellen harcoló törzs, illetve az őket támogató politikai erők, szempontjainak megfelelően legalább két eltérő olvasata van a konfliktus eredetének. Az Acholi nézőpont szerint a Karamojong törzs megsértette területeiket, kockára téve ezzel megélhetésüket. A Karamojong szempont szerint azonban, az LRA gerilla tevékenysége a konfliktus forrása, amit a hivatalos politikai vezetés is megerősít. Szerintük Joseph Kony gerillái nem akarják alávetni magukat a hivatalos rendnek, amit a modern Ugandában a mindenkor hivatalos kormány, jelenleg Museveni kormánya képvisel.

A konfliktusban résztvevő gerillák sokszor sajátos helyi és keresztény lelkiségi mozgalmakból nőttek ki, melyek céljuknak tekintik az Acholi nép identitás tudatának erősítését és a törzs egyesítését, úgy politikai, mint nemzeti és vallási szempontból.

Ugyanakkor, ezeknél a mozgalmaknál, mint belső hiány jelentkezik az, hogy a vallási elveken túl, nem mindig tudják meghatározni pontosan politikai és társadalmi céljaikat. Szintén nehézségekbe ütköztek annak meghatározásában, hogy mely külföldi kormányokkal és haderőkkel létesítenek kapcsolatokat céljuk elérését segítő (Rémy Bazenguissa – Ganga, 1999).

A fordulat 1999-ben történt, amikor több mint egy évtizedes háború után a szemben álló felek tűzszünetet kötöttek. A béke-

folyamat az „Acholi Vallási Vezetők”⁶ és a Nemzetközi Fejlődés és Kooperáció Irodája kezdeményezése által szervezett fórumon vette kezdetét. Ezen a fórumon jelen voltak a konfliktusban érdekelt felek képviselői illetve nemzetközi szervezetek küldöttei, akik érdekelve voltak a konfliktus megoldásában (ONGs, belga és angol megbízottak többek között). Megfigyelhető volt, hogy a felek kölcsönösen egyetértettek abban, hogy szükség van az eltérő érdekek közelítésére (Report, 1999). Számos megegyezésre váró pontot határoztak meg: a törzsek közötti etnikai – területi konfliktusok megoldásától kezdve a Szudán és Uganda közötti diplomáciai kapcsolatok újrakezdéséig.

A béketárgyalások hatására született az „Agenda Gulu”, ami a konfliktus lényegét az ugandai kormány és a civil lakosság közötti bizalom hiányában határozta meg. Ezzel szoros kapcsolatban, kifejezi annak szükségét, hogy minél hamarabb lefektessenek egy a gerillák amnesztiáját szabályozó rendszert. Sokszor ugyanis a problémákat nehezíti az, hogy nem lehet különbséget tenni a felkelők és a civil lakosság között. Ezt csak tetézi a gyermekek besorozása a felkelők fegyveres alakulataiba, illetve a szexuális rabszolgaságra elhurcolt kislányok, nők és a hajléktalanná vált civil lakosság. Ezek a kegyetlenkedések, a gerillákról alkotott egyébként sem túl pozitív véleményeket súlyosbították (Report, 1999). Sajnos csak tíz hónapig tartott a békeidőszak, mivel az LRA újabb erőszakhullámot szított, annak ellenére, hogy a Parlament amnesztiát adott a leszerelő felkelőknek.

A béketárgyalásokkal összefüggésben, a konfliktus nemzetközi színterén is történtek változások. Szudánban az ugandai konfliktushoz való politika hozzáállás változott: 1999-ben és 2000-ben a szudáni kormány elkezdte nyíltan támogatni az ugandai kormányt. Ezzel az LRA elvesztette egy „szövetségesét”, ami különösen a gerillák fegyverutánpótlásának helyzetét súlyosbí-

totta, mivel ez jórészt Szudánon keresztül történt. Ugyanakkor (majd később 2003-ban megint), az ugandai haderők nyílt teret kaptak Szudán déli részén, hogy azokban az indokolt esetekben, amikor a gerillákat üldözik, behatoljanak ezekre a területekre. 1999. december 8-án a két ország vezetői aláírták a békeszerződést, illetve a diplomáciai kapcsolatok is helyreálltak a felek között (Nairobi Egyezmény).

Másrészt, globális dimenzióba helyezve a konfliktust, meg kell említenünk, hogy az Egyesült Államok hivatalos vezetése, új-realista (vagy neokonzervatív) külpolitikájának megfelelően, az LRA-t terroristáknak tartja, szemben a demokratikus rendet szorgalmazó Musevenivel.

Általában azok a nyugati közvetítők, akik szerepet vállaltak a felek közötti közvetítésben, céljuknak tekintik a minél hamarabbi béke megteremtését. Természetesen ezek háttérben meghúzódhatnak kereskedelmi és gazdasági érdekek is.

Befejezés, értékelés

Instabil társadalmakban gyakran figyelhetjük meg lázadó erők jelenlétét. Jellemző ez nem csak az Afrikai kontinensre, hanem Latin-Amerikára, Ázsiára, sőt, a kilencvenes évek Európájára is, a balkáni háborúk idején. Uganda is ezen országok közé tartozik. Ugyanakkor az instabilitás gyökerei minden esetben kapcsolatban vannak a történelmi előzményekkel, illetve az adott országok nemzetközi rendszerben elfoglalt helyével. Ezt alátámasztja a közel húsz évig zajló ugandai polgárháború is (ami sok esetben regionális konfliktussá nőtte ki magát). A mai napig, nemzetközi szakértői források szerint, a konfliktusnak több százezer áldozata van és több tízezer embert – különösen gyerekeket – kényszerítenek a harcokban való részvételre vagy szexuális rabszolgaságra.⁷ Nemzetközi megfigyelők szerint a Joseph Kony vezette

LRA, két évtizeden keresztül egy erőszakos és igazságtalan háborút folytatott a fennálló rend ellen. Az ország bibliai Tíz parancsolat szerinti kormányzásának eszméje, mint nyilvánvaló politikai cél volt jelen programjában. Az utóbbi években többen követelték ENSZ megfigyelők jelenlétét, ami által elsősorban az erőszak megfékezését és végső soron a konfliktus megoldását remélték.

A La escola de cultura de Pau szerint,⁸ a konfliktus megoldásának kulcsa az utóbbi években az ugandai kormány kezében volt. A béke megteremtése érdekében a következő pontok megvalósítását kellett szorgalmaznia az ország legfelsőbb vezetésének: a civil társadalom védelmének megszervezése (különösen a hajlék nélkül maradottakét), a humanitárius segélyek eljuttatását biztosítani a célcsoportoknak és tovább keresni annak a lehetőségét, hogyan kezdődhetnének béketárgyalások a felkelők és a kormány között. Nem volt könnyű megvalósítani ezeket a célkitűzéseket, hiszen már több évtizedes „története” van a konfliktusnak, ami egyféle „szocializációs” szempontot is feltételez. Tehát, már bizonyos szempontból egy intézményszerű háborúról volt szó Ugandában.

Az Acholi Vallási Vezetők Békekezdeményezése (ARLPI) véleménye szerint az ENSZ-nek szintén szerepet kellett magára vállalnia – rendfenntartói és megfigyelői által – az erőszakos cselekmények csökkentése céljából.

A médiának, mint közvélemény alakító szereplőnek, szintén lényeges feladata volt a konfliktus idején: valóságos és megfelelő mennyiségű információt közölni a milliók sorsát érintő háborúról, annak szörnyűségeiről, hogy az „elfedett konfliktus” a világ közvéleménye által is minél szélesebb körben ismertté váljon, mely ismeret magában hordozhatta a belátható időn belüli megoldás reményét.

Ugyanakkor, az afrikai országok jelenlegi problémái, nemcsak az aktuális nemzet-

közi és helyi politikai vezetésben keresendők, hanem visszanyúlnak egészen az atlanti rabszolga kereskedelem és kolonizáció időszakáig. A hosszú és fordulatos történelmi folyamatok után, a jelenben nemcsak azt az eredményt szemlélhetjük, hogy Afrika nem képes lépést tartani a fejlettnak mondott nyugati civilizáció országaival, hanem azt is, hogy Afrikában több olyan konfliktus ontja véráldozatait, mint az ugandai. Egyes szerzők szerint, mint Ajayi, J. F. Ade (2000),⁹ csakis rendszerelmélet szemléletén keresztül közelíthetünk érdemlegesen a problémához. A múltban okozott károk helyreállítása nélkül Afrika nem lesz képes bekapcsolódni – mely bekapcsolódás egyébként kölcsönös haszonnal járna minden szereplőnek – a nemzetközi rendszer lüktető vérkeringésébe.

A múlt öröksége – a háborúk, betegségek, szociális és gazdasági pangás, analfabétizmus stb. –, jelen vannak, de ami leginkább meghatározza az emberek életét az említett országokban, köztük a tanulmányunk tárgyát képező Ugandában is, az a szegénység és fejletlenség az élet minden területén. Ezek viszont sokkal mélyebb, lappangó problémát jelentenek az egész fejlett civilizáció számára, hiszen „a szegénység és fejletlenség entrópikus faktorok a fejlett világ számára” is (Max-Neef, 1997). Ugandára, de a kelet-afrikai régió országaira is különösen érvényes ez a gyakorlati megfigyelésen nyugvó elméleti megállapítás. A polgárháborúk, a társadalmi „turbulenciák”, a nemzeteken belüli és nemzetek közötti konfliktusok közvetlen vagy közvetett kapcsolatban vannak a dekolonizációval, különösen a következő országokban: Kongó, Dzsibuti, Eritrea, Etiópia, Kenya, Szomália, Szudán, Tanzánia és a tanulmányunkban szereplő Uganda (Belshaw, Malinga, 1999). Jelen tanulmányunk ennek az összetett problémának csak egy részletét, ám nagyon fontos részletét, mutatta be.

Végül, de nem utolsó sorban, a 2006. februári választások újabb reményt adtak

Ugandának a kritikus helyzet megváltoztatására. Noha, a választások demokratikus volta folyamatosan kérdés tárgyát képezték (amit erősített Dr. Kizza Besigye ellenzéki elnök jelölt, koholt vádakkal történő bebörtönözése a választások előtt hónapokkal korábban, majd röviddel előtte szabadon engedése), mégis, nemzetközi támogatással a törvények helyes értelmezésével vagy szükség szerinti megváltoztatásával, pozitív irányt vett a közel húsz éve tartó esztelen vérontás. 2006 augusztusában az LRA és a februárban alakult új kormány (Museveni elnökletével) fegyverszünetet kötött.

Hogy a fegyverszünet időállósága, és a többpárt-rendszeren alapuló „nyugati” típusú politikai modell életképessége hosszú távú lesz-e a kelet-afrikai országban, azt a következő hónapok és évek történései fogják megmutatni.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

- AJAYI, J. F. ADE: „Unfinished business...” en.: *An international day of the abolition of slavery*. Africa Centre Conference, december 4° 2000.
- ALLEN, PETER (2000): *Interesting Times: Life in Uganda Under Idi Amin*. Ed. Hardcover.
- BBC NEWS, September 9, 2000.
- BBC NEWS, UN urges end to Ugandan 'horror' Friday, 22 October, 2004.
- BBC NEWS, 10 November, 2004, Uganda conflict 'worse than Iraq'.
- BBC NEWS, 21 September 2006, 'Timeline: Uganda'.
- RÉMY BAZENGUISA – GANGA (1999): The spread of political violence in Congo-Brazzaville. *African Affairs*, 1999. 37–54
- Report on the conference, peace research and the reconciliation agenda, district farm institute, Gulu Northern Uganda, 27 – 29 September 1999.
- DERYKE BELSHAW – MARTIN MALINGA: *The Kalashnikov economies of the eastern Sabel*. 26 march 1999, London, South Bank University.
- Entrevista en profundidad con Kioko Kimilu Alfons, teólogo.– Nairobi, Bogotá, Pontificia Universidad Javeriana, 20 octubre 2001.
- 1996 *country reports on human rights practices*. Uganda, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, US department of State, 1997.
- HELLER. A. (1998): *La crisis global de la civilización: retos futuros*. En.: O. Fals Borda. Participación ciudadana: retos del futuro. Santafé de Bogotá: ICFES – IEPRI – COLCIENCIAS. pp. 98
- HUNTINGTON, S. (1997): *El Choque de las civilizaciones y la reconfiguración del orden mundial*. Paidós, España.
- LA FEBER, W (1985): *America, Russia and the Cold War 1945 –1984*. Cornell University, USA.
- MAX – NEEF, M. (1997): *Desarrollo a escala humana, una opción para el futuro*. Cepaur, Fundación Dag Hammarskjöld, Suecia.
- MONTES, P. (1996). *El desorden neoliberal*. Madrid, Trotta.
- Norte-Sur, La fabrica de la pobreza* (1997) Centro nuevo modelo de desarrollo, Editorial popular, España.
- SACO, J. A. (1936): *Historia de la esclavitud*. La Habana, Alfa.
- SOSA S. B. (1995): *De la mano de Alicia*. Santafé de Bogotá. D. C.: siglo del hombre Eds. Y Ediciones Uniandes.

FELHASZNÁLT

INTERNETOLDALAK

- http://en.wikipedia.org/wiki/Lord's_Resistance_Army
- <http://www.government.go.ug/>
- <http://www.uganda.co.ug/>
- <http://www.ploughshares.ca/CONTENT/ACR/ACR00/ACR00-Uganda.html>
- http://www.a-i.es/temas/ninos/bol_1_2.shtm
- <http://www.uganda.co.ug/kags.htm>
- <http://www.government.go.ug/museveni/>
- <http://www.hrw.org/worldreport99/>
- <http://www.uganda.co.ug/history.htm>
- <http://www.uganda.co.ug/geog.htm>
- <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ug.html>
- <http://www.comebackalive.com/df/dplaces/uganda/player1.htm>

– http://www.acusd.edu/~jneu/nairobi_agreement.html

JEGYZETEK

¹ Ez a társadalmi intézmény a XIX. század elején, a bugandai királysághoz kapcsolódóan született meg. A Kabaka, vagy más szóval, király, elviekben abszolút hatalommal rendelkezett a Buganda-i társadalomban, a gyakorlatban azonban a Lukiko, vagyis az arisztokrácia reprezentatív tanácsa tette relatívvá a hatalmát.

² Első utazásának jelentősége – 1862-ben – inkább személyes jellegű volt, mint diplomáciai.

³ ARPLI – Acholi Religious Leaders, mint hivatalos politikai szervezetük működik jelenleg is.

⁴ Az LRA-n kívül számos gerillacsoport van

Ugandában. Bővebben lásd. In: *Human Rights Watch World Report*, 1999: <http://www.hrw.org/worldreport99/>

⁵ A törzs vezetői jelenleg is Museveni kormányához hű tradicionális bírói hatalmat gyakorló képviselők.

⁶ A rövidítés az angol Acholi Religious Leadersből jön.

⁷ Sajnos az LRA soraiban szolgáló felkelők 80%-a gyermek, akiket erőszakkal kényszerítettek a harcra.

⁸ www.pangea.org/unescopau/

⁹ „Africa cannot rejoin the development train in the world until the damage is repaired as much as possible. When that is done, it will be of immense benefit not only to Africa, but also to the whole world.”

Nótári Tamás

A jognak asztalánál...

A jogi műveltség mindmáig megköveteli a latin regulák és szentenciák használatát: frappáns rövidséggel fejezhetjük ki az egyébként csak hosszadalmasan körülírható tartalmakat, tekintélyt kölcsönözhetünk véleményünknek, megtakaríthatjuk az indoklás olykor feleslegesnek látszó fáradságát...

A kötetbe felvett 1111 jogi szentencia, pro-verbium és regula több jogág figyelembe vételével, a történeti korokon átívelő igényrel került összeválogatásra. Sorrendjük a latin eredetű alfabetikus rendjét követi a forrás és a szerző feltüntetésével. A tárgymutatóval is rendszerezett gyűjtemény céljai között a jogi karok római jog- és latinoktatásához nyújtandó hozzájárulás éppúgy szerepelt, mint a szélesebb körű jogi ismeretterjesztés.

Ára: 2835 Ft

A könyv megvásárolható a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó boltjaiban, vagy megrendelhető az alábbi szelvényen.

1111 jogi regula és szentencia latinul és magyarul

Megrendelem A jognak asztalánál... c. könyvet példányban. Ára: 2835 Ft

A megrendelő (cég) neve: _____

Címe (város, irányítószám): _____

Utca, házszám: _____

Ügyműködés neve, telefonszáma: _____

A megrendelt példányok ellenértékét a postaköltséggel együtt, a szállítást követő számla kézhez vétele után 8 napon belül a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadónak átutaljuk.

Dátum: _____

cígszerű aláírás